

Alfio Barbieri*

UDK 657.01:338.97(497.5)

Izvorni znanstveni rad

RAČUNOVODSTVENA ANALIZA UTJECAJA TOKOVA BILANČNIH KATEGORIJA NA FINANCIJSKO STANJE U GOSPODARSTVU HRVATSKE

Iz autorove računovodstvene analize bilančnih tokova proizlazi da su tokovi kod svih bilančnih kategorija u gospodarstvu Hrvatske u proučavanom razdoblju pozitivni. Prirast aktivnih bilančnih kategorija je financiran prirastom pasivnih bilančnih kategorija. No, u tom financiranju prevladava prirast tuđih izvora financiranja, koji ne nalaze svoje opravdanje u odgovarajućem prirastu prihoda glavnih djelatnosti gospodarstva Hrvatske. Takav neadekvatni odnos financiranja negativno se odrazio na agregirane bilančne kategorije.

Uvod

Radi efikasnijeg upravljanja gospodarskim kretanjima, računovodstvena analiza utjecaja tokova na stanja bilančnih vrijednosti može imati veliki značaj. Spoznajama do kojih se dolazi na osnovi navedene analize utječe se u donošenju i usmjerivanju odluka. U tu je svrhu potrebno utvrditi vrijednost tokova u apsolutnim i relativnim veličinama. Tok bilančnih kategorija predstavlja promjenu odnosnih kategorija u određenome razdoblju. Promjena može biti pozitivna ili negativna, ovisno o tome je li se odnosna kategorija povećala ili smanjila u promatranome razdoblju. Tok bilančnih kategorija utvrđuje se odnosnom razlikom između konačnog i početnog stanja. Između tokova bilančnih kategorija postoji međuovisnost, tako da se tok pojedine bilančne kategorije može izraziti kao rezultanta toka ostalih bilančnih kategorija. Cilj je rada razvijati metodološku koncepciju utjecaja tokova bilančnih kategorija na financijsko stanje i primjenom navedene koncepcije, analizom utvrditi utjecaj tokova bilančnih kategorija u godinama 1997. i 1998. na financijsko stanje gospodarstva Hrvatske i na osnovi toga dati prijedlog za njegovo poboljšanje.

* A. Barbieri, izvanredni profesor Fakulteta ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković", Pula.
Članak primljen u uredništvu: 10. 04. 2000.

Računovodstveno iskazivanje jednadžbe stanja i tokova bilančnih kategorija

Pri izradi sustava jednadžbi statike i tokova bilančnih kategorija polaziti ćemo iz ravnotežnog stanja glavnih skupina bilančnih kategorija. U tu svrhu ćemo postaviti jednadžbu početnoga stanja:

$$A = P \quad (1)$$

$$DI + KNI + NI = K + O_d + O_k \quad (2)$$

gdje je:

- A = aktiva
- B = pasiva
- DI = dugotrajna imovina
- KNI = kratkotrajna nenovčana imovina
- NI = novčana imovina
- K = kapital
- O_d = dugoročne obveze
- O_k = kratkoročne obveze

Prikazana jednadžba izražava stanje bilance na početku razdoblja - godine. Iz nje proizlazi jednakost aktive i pasive bilance kao cijeline i jednakost između početnih kategorija aktive i početnih kategorija pasive bilance. Svaka se bilančna kategorija može izraziti kao rezultanta ostalih bilančnih kategorija. Nastankom gospodarskog procesa svi se elementi dinamiziraju. Iz statike prelaze u dinamiku. Određene se kategorije povećavaju, druge se smanjuju pri čemu je bilančna ravnoteža kontinuirano uspostavljena. U procesu se pojavljuju troškovi i prihodi koji izravno utječu na veličinu kapitala i imovine. Takvu postavku interpretiramo ovim jednadžbama dinamike:

$$DI+(p-s) + KNI+(p-s) + NI+(p-s) + T = K+(p-s) + O_d+(p-s) + O_k+(p-s) + P \quad (3)$$

gdje je:

- p = povećanje odnosne kategorije
- s = smanjenje odnosne kategorije
- T = troškovi
- P = prihodi

Ova jednadžba uključuje početno stanje bilančnih kategorija i sve naknadne promjene koje povećavaju i smanjuju odnosne kategorije u nekom obračunskom razdoblju. Ako su na svršetku razdoblja ostvareni prihodi veći od nastalih rashoda, onda ćemo u jednadžbi uključiti dobit:

$$DI+(p-s) + KNI+(p-s) + NI+(p-s) = K+(p-s) + O_d+(p-s) + O_k+(p-s) + D \quad (4)$$

gdje je:

D = dobit

a to ujedno predstavlja i vrijednost bilance na svršetku razdoblja. Apstrahirajući odnosno uključujući, dobit u vrijednosti kapitala, imat ćemo ovakvu situaciju na svršetku razdoblja:

$$DI+(p-s) + KNI+(p-s) + NI+(p-s) = K+(p-s) + O_d+(p-s) + O_k+(p-s) \quad (5)$$

Ako želimo izraziti stanje jedne bilančne kategorije na svršetku razdoblja uz pomoć stanja ostalih bilančnih kategorija, onda ćemo s lijeve strane jednadžbe izolirati traženu kategoriju, a s desne strane sve ostale bilančne kategorije. Navedeno ćemo izraziti na ovaj način:

$$DI+(p-s) = K+(p-s) + O_d+(p-s) + O_k+(p-s) - KNI+(p-s) - NI+(p-s) \quad (6)$$

$$KNI+(p-s) = K+(p-s) + O_d+(p-s) + O_k+(p-s) - DI+(p-s) - NI+(p-s) \quad (7)$$

$$NI+(p-s) = K+(p-s) + O_d+(p-s) + O_k+(p-s) - DI+(p-s) - KNI+(p-s) \quad (8)$$

Povećanje jednog oblika imovine korespondira sa smanjenjem drugog oblika imovine, s povećanjem kapitala i s povećanjem obveza. Smanjenje jednog oblika imovine korespondira s povećanjem drugog oblika imovine i sa smanjenjem kapitala, odnosno obveza.

Navedenom skupinom jednadžbi bilančnih kategorija utvrdili smo da na pojedine bilančne kategorije aktive pozitivno djeluju bilančne kategorije pasive, a negativno preostale bilančne kategorije aktive. Bilančne kategorije pasive izrazit ćemo na način:

$$K+(p-s) = DI+(p-s) + KNI+(p-s) + NI+(p-s) - O_d+(p-s) - O_k+(p-s) \quad (9)$$

Povećanje kapitala korespondira s povećanjem imovine i sa smanjenjem obveza. Obrnuto, smanjenje kapitala korespondira sa smanjenjem imovine i s povećanjem obveza.

$$O_d+(p-s) = DI+(p-s) + KNI+(p-s) + NI+(p-s) - K+(p-s) - O_k+(p-s) \quad (10)$$

Povećanje dugoročnih obveza korespondira s povećanjem imovine, sa smanjenjem kapitala i sa smanjenjem kratkoročnih obveza. Obrnuto, smanjenje obveza korespondira sa smanjenjem imovine, s povećanjem kapitala i s povećanjem kratkoročnih obveza.

$$O_k+(p-s) = DI+(p-s) + KNI+(p-s) + NI+(p-s) - K+(p-s) - O_d+(p-s) \quad (11)$$

Povećanje kratkoročnih obveza korespondira s povećanjem imovine, sa smanjenjem kapitala i sa smanjenjem dugoročnih obveza. Obrnuto, smanjenje kratkoročnih obveza korespondira sa smanjenjem imovine, s povećanjem kapitala i s povećanjem dugoročnih obveza.

Ako od svake dosad iskazane bilančne kategorije utvrđujemo razliku između dugovnog i potražnog prometa u određenom razdoblju odnosno ako od stanja na svršetku razdoblja oduzmemo početno stanje, dobit ćemo prirast odnosne kategorije koji može biti pozitivan i negativan ($p-s = \Delta$), ovisno o tome je li veći dugovni ili potražni promet odnosne bilančne kategorije i pripada li odnosna kategorija aktivni ili pasivi bilance. Naime, pozitivna razlika između dugovnog i potražnog prometa aktivne bilančne kategorije, odnosno pozitivna razlika između potražnog i dugovnog prometa pasivne bilančne kategorije predstavlja pozitivan prirast. Obrnuto, negativna razlika između dugovnog i potražnog prometa aktivne bilančne kategorije i negativna razlika između potražnog i dugovnog prometa pasivne bilančne kategorije predstavlja negativni prirast. Utvrđujemo razliku između konačnog i početnog stanja, tj.

$$\begin{array}{r}
 \text{konačno stanje} \quad DI_1 + KNI_1 + NI_1 = K_1 + O_{d1} + O_{k1} \\
 - \text{početno stanje} \quad DI + KNI + NI = K + O_d + O_k \\
 \hline
 = \text{prirast bilančnih} \\
 \text{kategorija} \quad \Delta DI + \Delta KNI + \Delta NI = \Delta K + \Delta O_d + \Delta O_k
 \end{array} \quad (12)$$

gdje:

1 = označuje konačno stanje odnosne kategorije

Δ = prirast odnosne kategorije

U tom smislu dobili smo ravnotežno stanje prirasta bilančnih kategorija, pa sve bilančne kategorije iskazuju pozitivan prirast. U stvarnosti, pojedine bilančne kategorije iskazuju pozitivan prirast, a druge negativan prirast.

Analiza međuutjecajnosti bilančnih tokova u gospodarstvu Hrvatske

Na osnovi razrađene teoretske postavke tokova bilančnih kategorija i na osnovi podataka iskazanih u priloženoj bilanci gospodarstva Hrvatske (tablica 2.) prilazimo analizi njezinih međukorespondirajućih bilančnih tokova.

Tablica 1.

BILANCA TOKOVA U GOSPODARSTVU HRVATSKE

U mil. kn

Redni broj	Bilančne kategorije	Tok u 1997.	%	Tok u 1998.	%
1.	Dugotrajna imovina	16.315	34,81	12.776	41,95
2.	Kratkotrajna nenovčana imovina	26.041	55,55	17.029	55,92
3.	Novčana imovina	4.518	9,64	650	2,13
4.	AKTIVA	46.874	100,00	30.455	100,00
5.	Kapital i rezerve	2.246	4,79	1.246	4,09
6.	Dugoročne obveze	15.181	32,39	10.317	33,88
7.	Kratkoročne obveze	29.447	62,82	18.892	62,03
8.	PASIVA	46.874	100,00	30.455	100,00

Izvor: Obrada autora, tablica 2.

Iz tablice 1. proizlazi ovo:

- (a) Tok dugotrajne imovine u obje je godine pozitivan. U godini 1997. iznosi 16.315 mil. kn. ili 34,81%, a u godini 1998. iznosi 12.776 mil. kn. ili 41,95% toka ukupne aktive. Na pozitivan tok dugotrajne imovine u obje godine pozitivno su utjecali povećanje toka kapitala i rezerve (4,79% - 4,09%), povećanje toka dugoročnih obveza (32,39% - 33,88%) i povećanje toka kratkoročnih obveza (62,82% - 62,03%). Na tok dugotrajne imovine negativno je utjecalo povećanje novčane imovine (9,64% - 2,13%) i povećanje kratkoročne nenovčane imovine (55,55% - 55,92%).
- (b) Tok kratkotrajne nenovčane imovine u obje je godine pozitivan. U godini 1997. iznosi 26.041 mil. kn ili 55,55%, a u godini 1998. iznosi 17.029 mil. kn ili 55,92% ukupne aktive. Na pozitivan tok kratkotrajne nenovčane imovine u obje godine pozitivno su utjecali povećanje toka kapitala i rezerve (4,79% - 4,09%), povećanje toka dugoročnih obveza (32,39% - 33,88%) i toka kratkoročnih obveza (62,82% - 62,03%). Na tok kratkoročne nenovčane imovine negativno je utjecalo povećanje novčane imovine (9,64% - 2,13%) i povećanje dugotrajne imovine (34,81% - 41,95%).
- (c) Pozitivan tok novčane imovine iznosio je 4.518 mil. kn u godini 1997., odnosno 9,64% toka ukupne aktive. U godini 1998. tok je iznosio 650 mil. kn, tj. 2,13% toka ukupne aktive. Na pozitivan tok novčane imovine u obje godine pozitivno su utjecali povećanje tokova kratkoročnih obveza (62,82% - 62,03%), dugoročnih obveza (32,39% - 33,88%) i kategorija kapitala i rezerve (4,79% - 4,09%). Na tok negativno je utjecalo ulaganje u dugoročnu imovinu (34,81% - 41,95%) i ulaganje u kratkoročnu imovinu (55,55% - 55,9%).

- (d) Tok kapitala i rezerve u obje je godine pozitivan. U godini 1997. prirast iznosi 2.246 mil. kn ili 4,79% bilančnog prirasta. Rezultat poslovanja je pozitivan i iznosi 850 mil. kn, odnosno 1,81% bilančnog prirasta (Zavod za platni promet: Informacija, Zagreb, 1998). U godini 1998. prirast iznosi 1.246 mil. kn ili 4,09% bilančnog prirasta. Rezultat poslovanja je negativan i iznosi 2.997 mil.kn. To znači da je prirast nastao isključivo vanjskim donosom - dokapitalizacijom. Takvim se stanjem gospodarstvo ne može autofinancirati. Tok kapitala i rezerve u obje je godine pozitivan. U godini 1997. prirast iznosi 2.246 mil. kn ili 4,79% bilančnog prirasta. Rezultat poslovanja je pozitivan i iznosi 850 mil. kn (Zavod za platni promet-Središnji ured Zagreb: Informacija, srpanj 1998.), odnosno 1,81% bilančnog prirasta. U godini 1998. prirast iznosi 1.246 mil. kn ili 4,09% bilančnog prirasta. Rezultat poslovanja je negativan i iznosi 2.997 mil.kn (Zavod za platni promet-Središnji ured Zagreb: Informacija, lipanj 1999.). To znači da je prirast nastao isključivo vanjskim donosom - dokapitalizacijom. Takvim se stanjem gospodarstvo ne može autofinancirati.
- (e) Tok dugoročnih obveza u obje je godine pozitivan. U godini 1997. prirast iznosi 15.181 mil. kn ili 32,39% bilančnog prirasta. U godini 1998. prirast iznosi 10.317 mil. kn ili 33,88% bilančnog prirasta.
- (f) Tok kratkoročnih obveza u obje je godine pozitivan. U godini 1997. prirast iznosi 29.447 mil. kn ili 62,82% bilančnog prirasta. U godini 1998. prirast iznosi 18.892 mil. kn ili 62,03% bilančnog prirasta. Iz dosad analiziranog proizlazi da je i u apsolutnim i u relativnim vrijednostima najveći prirast nastao upravo kod kratkoročnih obveza.

Računovodstvena analiza utjecaja tokova na stanja agregiranih bilančnih veličina u gospodarstvu Hrvatske

Iz dosad analiziranog prirasta pojedinih bilančnih kategorija-skupina u gospodarstvu Hrvatske utvrdili smo za koliko su se one povećale u navedenim godinama, odnosno koje su bilančne kategorije pozitivno odnosno negativno, korespondirale s navedenim kategorijama. U nastavku, zbog detaljnije analize, pristupit ćemo analizi toka pojedinih bilančnih agregiranih veličina.

Analiza utjecaja tokova na stanja strukturne marže

Strukturna marža kao vrijednosna veličina rezultanta je razlike, s jedne strane, između vrijednosti dioničke glavnice i vrijednosti dugotrajne imovine, a sa druge strane, rezultanta je razlike između vrijednosti kratkotrajne imovine i kratkoročnih obveza, što možemo ovako prikazati:

$$SM_i = K - Di$$

(11)

ili

$$SM_{II} = Ki - Ou \quad (12)$$

odnosni tok utvrđujemo kao:

$$\Delta SM = \Delta K - \Delta Di \quad (13)$$

odnosno

$$\Delta SM = \Delta Ki - \Delta Ou \quad (14)$$

gdje su:

SM_I = strukturna marža razlike kapitala i dugotrajne imovine

SM_{II} = strukturna marža razlike kratkotrajne imovine i obveza

K = Kapital - dionička glavnica

Di = dugotrajna imovina

Ki = kratkotrajna imovina

Ou = ukupne obveze

Δ = prirast odnosne kategorije

U okviru prikazanog valja kazati da prirast može zauzeti pozitivne i negativne vrijednosti ovisno o tome je li nastalo povećanje, odnosno smanjenje, kod odnosnih kategorija.

U gospodarstvu Hrvatske strukturna marža i odnosni tok iznosili su:

Za godinu 1997.

$$\begin{array}{ll} SM_I = 204.130 \text{ mil.} - 241.475 \text{ mil.} & \Delta SM_I = 2.246 \text{ mil.} - 16.315 \text{ mil.} \\ \underline{SM_I = -37.345 \text{ mil.}} & \underline{\Delta SM_I = -14.069 \text{ mil.}} \end{array}$$

a isto tako i

$$\begin{array}{ll} SM_{II} = 128.969 \text{ mil.} - 166.314 \text{ mil.} & \Delta SM_{II} = 30.559 - 44.628 \\ \underline{SM_{II} = -37.345} & \underline{\Delta SM_{II} = -14.069} \end{array}$$

Za godinu 1998.

$$\begin{array}{ll} SM_I = 205.376 \text{ mil.} - 254.250 \text{ mil.} & \Delta SM_I = 1.246 \text{ mil.} - 12.776 \text{ mil.} \\ \underline{SM_I = -48.874 \text{ mil.}} & \underline{\Delta SM_I = -11.530 \text{ mil.}} \end{array}$$

a isto tako

$$\begin{array}{ll} SM_{II} = 146.648 \text{ mil.} - 195.522 \text{ mil.} & \Delta SM_{II} = 17.679 - 29.209 \\ \underline{SM_{II} = -48.874 \text{ mil.}} & \underline{\Delta SM_{II} = -11.530} \end{array}$$

Izračunane vrijednosti ukazuju na teško stanje koje postoji u gospodarstvu Hrvatske. U godini 1997. nepokrivenost dugotrajne imovine vrijednošću kapitala, odnosno nepokrivenost obveza vrijednošću kratkotrajne imovine, iznosila je 37.345 mil.kn. U relativnim vrijednostima to znači da negativna marža obuhvaća 15,46% vrijednosti dugotrajne imovine odnosno 22,45% vrijednosti obveza. Takav je negativan trend prisutan od godine do godine. Prirast dugotrajne imovine u godini 1997. (tablica 2.) financiran je za 27,69% vrijednostima vlastitoga kapitala, a za 72,31% vrijednostima obveza. Prirast kratkotrajne imovine financiran je 100% obvezama.

U godini 1998. strukturna je marža negativna za 48.874 mil. kn, što iznosi 19,22% vrijednosti dugotrajne imovine i 25,00% vrijednosti obveza. Prirast dugotrajne imovine u godini 1998. financiran je za 9,75% vrijednostima vlastitoga kapitala, a za 90,25% vrijednostima obveza. Prirast kratkotrajne imovine financiran je 100% obvezama.

U obje godine imamo negativan prirast strukturne marže, i to u godini 1997. on oznosi 14.069 mil. kn, a u godini 1998. iznosi 11.530 mil. kn. Takvo je stanje alarmantno, jer pokazuje da se u navedenim godinama financiranje prirasta dugotrajne imovine provodi najvećim dijelom obvezama, a samo manjim dijelom dokapitalizacijom, odnosno autofinanciranjem.

Analiza utjecaja toka na stanje cirkulirajućeg neto radnog kapitala

Cirkulirajući neto radni kapital - imovine (working kapital) rezultanta je razlike, s jedne strane, između trajnog kapitala (zbroj vlastitog kapitala i dugoročne obveze) i dugotrajne imovine, a sa druge strane razlika je između vrijednosti kratkotrajne imovine i kratkoročne obveze. Formalno to možemo prikazati ovako:

$$\text{CNRK}_I = \text{Tk} - \text{Di} \quad (15)$$

ili

$$\text{CNRK}_{II} = \text{Ki} - \text{O}_k \quad (16)$$

a odnosni tok

$$\Delta \text{CNRK}_I = \Delta \text{Tk} - \Delta \text{Di} \quad (17)$$

ili

$$1 \quad \Delta \text{CNRK}_{II} = \Delta \text{Ki} - \Delta \text{O}_k \quad (18)$$

gdje su:

CNRK_I = cirkulirajući neto radni kapital koji proizlazi iz razlike trajnog kapitala i dugotrajne imovine.

CNRK_{II} = cirkulirajući neto radni kapital koji proizlazi iz razlike kratkotrajne imovine i kratkoročnih obveza.

Tk = trajni kapital

U gospodarstvu Hrvatske cirkulirajući neto radni kapital i odnosni tok iznosio je:

Za godinu 1997.

$$\begin{aligned} \text{CNRK}_I &= 248.275 \text{ mil.} - 241.475 \text{ mil.} & \Delta \text{CNRK}_I &= 17.427 \text{ mil.} - 16.315 \text{ mil.} \\ \text{CNRK}_I &= 6.800 \text{ mil.} & \Delta \text{CNRK}_I &= 1.112 \text{ mil.} \end{aligned}$$

Za godinu 1998.

$$\begin{aligned} \text{CNRK}_I &= 259.837 \text{ mil.} - 254.251 \text{ mil.} & \Delta \text{CNRK}_I &= 11.563 \text{ mil.} - 12.776 \text{ mil.} \\ \text{CNRK}_I &= 5.586 \text{ mil.} & \Delta \text{CNRK}_I &= -1.213 \text{ mil.} \end{aligned}$$

a isto tako

$$\begin{aligned} \text{CNRK}_{II} &= 146.647 \text{ mil.} - 141.061 \text{ mil.} & \Delta \text{CNRK}_{II} &= 17.679 \text{ mil.} - 18.892 \text{ mil.} \\ \text{CNRK}_{II} &= 5.586 \text{ mil.} & \Delta \text{CNRK}_{II} &= -1.213 \text{ mil.} \end{aligned}$$

Stanje cirkulirajućeg neto radnog kapitala u godini 1997. iznosio je 6.800 mil. kn, a njegov tok iznosio je 1.112 mil. kn. U godini 1998. nastalo je smanjenje cirkulirajućeg neto radnog kapitala za 1.213 mil. kn. ili 17,84%. Na takvo smanjenje utjecao je veći prirast dugotrajne imovine (12.776 mil.) od prirasta trajnog kapitala (11.563 mil.), odnosno veći prirast kratkoročnih obveza (18.892 mil.) od prirasta kratkotrajne imovine (18.892 mil.).

Analiza utjecaja toka na stanje trezorske marže

Trezorska se marža utvrđuje razlikom između likvidnih bilančnih vrijednosti zajedno s potraživanjima i kratkoročnih obveza, odnosno kao razlika između cirkulirajućeg neto radnog kapitala i zalihe, što formalno možemo na prikazati ovako:

$$TM = (L_s + P) - O_k \quad (19)$$

ili

$$TM = \text{CNRK} - Z \quad (20)$$

a odnosni tok

$$\Delta TM = D(L_s + P) - DO_k \quad (21)$$

ili

$$\Delta TM = \text{DCNRK} - DZ \quad (22)$$

gdje je:

TM = trezorska marža

L_s = likvidna sredstva

Z = zalihe

U gospodarstvu Hrvatske trezorska marža koju ćemo utvrditi samo iz prvog obrasca iznosi:

Za godinu 1997.

TM = 85.307 mil. - 122.169 mil.

TM = - 36.862 mil.

a odnosni tok iznosio je

Δ TM = 22.920 mil. - 29.447 mil.

Δ TM = - 6.527 mil.

Za godinu 1998.

TM = 96.605 mil. - 141.060 mil.

TM = - 44.455 mil.

a odnosni tok iznosio je

Δ TM = 11.297 mil. - 18.892 mil.

Δ TM = - 7.593 mil.

Iz utvrđene strukturne marže proizlazi veoma teško kratkoročno financijsko stanje hrvatskoga gospodarstva. U godini 1997. negativna je trezorska marža iznosila 36.862 mil. kn. Na taj je iznos razlika toka odnosnih kategorija u godini 1997. utjecala za 17,71%, a ostatak od 82,29% predstavlja utjecaj tokova nastalih prije godine 1997.

U godini 1998. negativnost trezorske marže povećana je na 44.455 mil. kn. Utjecaj negativnog toka za ovu godinu jest 7.593 mil. kn, što iznosi 17,08% trezorske marže. Negativan tok ostvaren u godini 1997. utječe za 14,68% a ostatak od 68,24% pripada negativnim tokovima ostvarenima u prijašnjim godinama.

Računovodstvena analiza utjecaja tokova na financijsko stanje u gospodarstvu Hrvatske

S računovodstvenog se stajališta, financijsko stanje gospodarstva utvrđuje posredstvom serija pokazatelja. Uobičajeno se koriste pokazatelji koji se izračunavaju kao odnos između konačnog stanja dviju komplementarnih veličina. Takva se praksa udomačila u svim teoretskim i praktičnim raspravama. Smatramo, međutim, iznimno korisnim i značajnim utvrditi pokazatelje toka prirasta određenih komplementarnih veličina u određenome razdoblju. Time utvrđujemo veličinu doprinosa prirasta bilančnih kategorija određenom pokazatelju.

Stanje i tok pokazatelja imobiliziranosti

Osnovna je pretpostavka dugoročnog ravnotežnog financijskog stanja to da dugotrajna imovina bude financirana vlastitim kapitalom, odnosno kada to nije moguće, to svakako valja postići dijelom dugoročnih obveza. U tom se smislu koristimo dvjema vrstama pokazatelja, i to:

Pokazatelj imobiliziranosti vlastitog kapitala i odnosni tok:

$$PIK = K \times Di^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta PIK = \Delta K \times \Delta Di^{-1}$$

gdje je:

PIK = pokazatelj imobiliziranosti kapitala

K = vlastiti kapital

Pokazatelji imobiliziranosti trajnog kapitala i odnosni tok:

$$PITK = (K + D_o) \times Di^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta PITK = (\Delta K + \Delta D_o) \times \Delta Di^{-1}$$

gdje je:

PITK = pokazatelj imobiliziranosti trajnog kapitala

U nastavku utvrđujemo pokazatelje imobiliziranosti kapitala i trajnog kapitala i pokazatelje odnosnih tokova za gospodarstvo Hrvatske. Iznosi u brojniku i nazivniku prikazani su u mil. kn.

Za godinu 1997.

Za godinu 1998.

(a) pokazatelji imobiliziranosti kapitala:

$$PIK_{97} = 204.130 / 241.475 = 0,845$$

$$PIK_{98} = 205.376 / 254.251 = 0,808$$

$$\Delta PIK_{97} = 2.246 / 16.315 = 0,1$$

$$\Delta PIK_{98} = 1.246 / 12.776 = 0,098$$

(b) pokazatelji imobiliziranosti trajnog kapitala:

$$PITK_{97} = 248.275 / 241.475 = 1,028$$

$$PITK_{98} = 259.837 / 254.251 = 1,022$$

$$\Delta PITK_{97} = 17.427 / 16.315 = 1,068$$

$$\Delta PITK_{98} = 11.563 / 12.776 = 0,905$$

Iz utvrđenih pokazatelja imobiliziranosti i iz pripadajućih tokova dolazimo do ovih zaključaka:

- (1) Pokazatelj imobiliziranosti kapitala kod ukupnog stanja iskazuje da vrijednost kapitala pokriva vrijednost dugotrajne imovine sa 84,5% u godini 1997., a sa 80,8% u godini 1998. Koeficijenti tokova u analiziranim godinama izražavaju negativan utjecaj na pokazatelje ukupnoga stanja, i to zbog većeg prirasta vrijednosti dugotrajne imovine od vrijednosti kapitala. U godini 1997. prirast dugotrajne imovine bio je pokriven prirastom vrijednosti kapitala za samo 13,8% a u godini 1998. za samo 9,8%. Takav odnos toka potpuno je neprihvatljiv i zahtijeva izmjenu.
- (2) Pokazatelj imobiliziranosti trajnog kapitala iskazuje prekoračenje vrijednosti dugotrajne imovine simbolično iznad jedinice (1,028-1,022), koeficijent prirasta iskazuje pozitivan utjecaj u godini 1997. (1,068) a negativan utjecaj (0,905) u godini 1998. To znači da je prirast investiranja u dugotrajnoj imovini gotovo u ukupnom iznosu financiran dugoročnim obvezama. I ovdje vrijedi ocjena da je takav odnos toka neprihvatljiv i to zbog dva razloga: (a) vrijednost kapitala morala bi potpuno, odnosno najvećim dijelom, financirati vrijednost dugotrajne imovine, i to kako na razini ukupnog stanja, tako i na razini godišnjeg prirasta; (b) no ako vrijednost kapitala nije dostatna da pokrije vrijednost dugotrajne imovine, onda se to svakako mora postići s vrijednostima dugoročnih obveza. Kada se to ne uspijeva ni s dugoročnim obvezama, kao što je to slučaj sa koeficijentom prirasta u godini 1998. (0,905), onda se preostali dio, financira kratkoročnim obvezama. Doduše, prirast dugotrajne imovine može se u cijelosti financirati i kratkoročnim obvezama, ali samo uz uvjet da takav negativan koeficijent ne poremeti granicu prihvatljivosti koeficijenta ukupnog stanja.

Stanje i tok pokazatelja kratkoročne financijske uravnoteženosti

Osnovna je pretpostavka kratkoročnog ravnotežnog financijskog stanja to da kratkoročne obveze budu pokrivene pojedinim kategorijama kratkotrajne imovine. U tom se smislu koristimo ovim vrstama pokazatelja:

Pokazatelj trenutne likvidnosti

$$KPL = L_s \times O_k^{-1}$$

a odnosi tok

$$\Delta KPL = \Delta L_s \times \Delta O_k^{-1}$$

gdje je:

KPL = koeficijent promptne - trenutne likvidnosti

L_s = likvidna sredstva

Pokazatelj ubrzane likvidnosti

$$KUL = (KI - Z) \times O_k^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KUL = (\Delta KI - \Delta Z) \times \Delta O_k^{-1}$$

gdje su:

KUL = koeficijent ubrzane likvidnosti

Z = zalihe

Pokazatelj tekuće likvidnosti

Pokazateljima likvidnosti utvrđujemo kratkoročnu financijsku uravnoteženost kao odnos između kratkotrajne imovine i kratkoročnih obveza.

$$KTL = Ki \times O_k^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KTL = \Delta Ki \times \Delta O_k^{-1}$$

gdje je:

KTL = koeficijent tekuće likvidnosti

U nastavku utvrđujemo pokazatelje likvidnosti i pokazatelje odnosnih tokova za gospodarstvo Hrvatske. Iznosi u brojniku i nazivniku izraženi su u mil. kn.

Za godinu 1997.

Za godinu 1998.

(a) Pokazatelj trenutne likvidnosti:

$$KPL_{97} = 20.383 / 122.169 = 0,167$$

$$KPL_{98} = 21.033 / 141.060 = 0,149$$

$$\Delta KPL_{97} = 3.167 / 24.402 = 0,130$$

$$\Delta KPL_{98} = 650 / 18.892 = 0,034$$

(b) Pokazatelj ubrzane likvidnosti:

$$KUL_{97} = 92.821 / 122.169 = 0,760$$

$$KUL_{98} = 107.861 / 141.060 = 0,765$$

$$\Delta KUL_{97} = 20.873 / 24.402 = 0,855$$

$$\Delta KUL_{98} = 15.040 / 18.892 = 0,796$$

(c) Pokazatelj tekuće likvidnosti:

$$PTL_{97} = 128.969 / 122.169 = 1,056$$

$$PTL_{98} = 146.648 / 141.060 = 1,040$$

$$\Delta PTL_{97} = 25.589 / 24.402 = 1,049$$

$$\Delta PTL_{98} = 17.679 / 18.892 = 0,936$$

Iz utvrđenih pokazatelja likvidnosti kod ukupnog stanja proizlazi da je gospodarstvo Hrvatske izrazito nelikvidno na svim razinama. Tokovi u navedenim godinama samo cementiraju navedeno stanje. Navedena nelikvidnost proizlazi iz vanjskih, ali ponajviše i iz unutarnjih razloga. Jednostavno, prirast novčane imovine naprosto je gušen prirastom kratkoročnih obveza. Postavljamo sebi pitanje: može li gospodarstvo Hrvatske biti likvidno ako je već dugi niz godina neprofitabilno (tj. troši više nego što zarađuje), odnosno nalazi se na granici toga? Očito je da to nije moguće, odnosno moguće je, ali samo dokapitalizacijom, smanjenjem obveza ili prodajom imovine.

Stanje i tok pokazatelja pokrića obveza

U okviru pokazatelja ove skupine iskazat ćemo:

Koeficijent pokrića obveza ukupnom imovinom (KPOUI)

$$KPOUI = A \times O_u^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KPOUI = \Delta A \times \Delta O_u^{-1}$$

Koeficijent pokrića obveza kapitalom (KPOK)

$$KPOK = K \times O_u^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KPOK = \Delta K \times \Delta O_u^{-1}$$

Koeficijent pokrića obveza dugotrajnom imovinom (KPODI)

$$KPODI = Di \times O_u^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KPODI = \Delta Di \times \Delta O_u^{-1}$$

U nastavku utvrđujemo pokazatelje pokrića obveza i pokazatelje odnosnih tokova za gospodarstvo Hrvatske. Iznosi u brojniku i nazivniku izraženi su u mil. kn.

Za godinu 1997.

Za godinu 1998.

(a) Koeficijent pokrića obveza ukupnom imovinom:

$$KPOUI_{97} = 370.444 / 166.314 = 2,227 \quad KPOUI_{98} = 400.899 / 195.523 = 2,050$$

$$\Delta KPOUI_{97} = 41.825 / 44.628 = 0,937 \quad \Delta KPOUI_{98} = 30.455 / 29.209 = 1,043$$

(b) Koeficijent pokrića obveza kapitalom:

$$KPOK_{97} = 204.130 / 166.314 = 1,227 \quad KPOK_{98} = 205.376 / 195.523 = 1,050$$

$$\Delta KPOK_{97} = 2.246 / 44.628 = 0,050 \quad \Delta KPOK_{98} = 1.246 / 29.209 = 0,043$$

(c) Koeficijent pokrića obveza dugotrajnom imovinom:

$$KPODI_{97} = 241.475 / 166.314 = 1,452 \quad KPODI_{98} = 188.339 / 195.523 = 0,963$$

$$\Delta KPODI_{97} = 16.315 / 44.628 = 0,366 \quad \Delta KPODI_{98} = 12.776 / 29.209 = 0,437$$

Skupina pokazatelja pokrića obveza i odnosnih tokova ukazuje da se kod ukupnog stanja koeficijent pokrića obveza ukupnom imovinom nalazi na prihvatljivoj razini (2,227-2,050). Ali koeficijenti toka ukazuju na to da je ulaganje u ukupnu imovinu isključivo financirano obvezama (0,937-1,043). Koeficijent pokrića obveza kapitalom kod ukupnog stanja na zadovoljavajućoj je razini (1,227-1,050). Koeficijent toka u razmatranom razdoblju ukazuje da je prirast kapitala u odnosu na obveze beznačajan.

Stanje i tok pokazatelja zaduženosti

Ovi pokazatelji izražavaju vrijednost aktive koja je financirana obvezama, odnosno koliko jedinica obveza otpada na jedinicu glavnice.

Koeficijent zaduženosti aktive (KZA)

$$KZA = O_u \times A^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KZA = \Delta O_u \times \Delta A^{-1}$$

Koeficijent zaduženosti kapitala (KZK)

$$KZK = O_u \times K^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KZK = \Delta O_u \times \Delta K^{-1}$$

Pokazatelji zaduženosti i pokazatelji odnosnih tokova za gospodarstvo Hrvatske dani su u nastavku, a iznosi u brojniku i nazivniku izraženi su u mil. kn.

Za godinu 1997.

Za godinu 1998.

(a) Kkoeficijent zaduženosti aktive:

$$KZA_{97} = 166.314 / 370.444 = 0,449$$

$$\Delta KZA_{97} = 44.628 / 46.874 = 0,952$$

$$KZA_{98} = 195.523 / 400.899 = 0,488$$

$$\Delta KZA_{98} = 29.209 / 30.455 = 0,959$$

(b) Koeficijent zaduženosti kapitala:

$$KZK_{97} = 166.314 / 204.130 = 0,815$$

$$\Delta KZK_{97} = 44.628 / 2.246 = 19,870$$

$$KZK_{98} = 195.523 / 205.376 = 0,952$$

$$\Delta KZK_{98} = 29.209 / 1.246 = 23,442$$

Stanje i tok pokazatelja autonomije

Ovi pokazatelji utvrđuju veličinu vlastitih izvora financiranja prema tuđima u gospodarstvu Hrvatske. Iskazat ćemo dva pokazatelja:

Koeficijent autonomije aktive (KAA) i odnosni tok

$$KAA = K \times A^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KAA = \Delta K \times \Delta A^{-1}$$

Koeficijent autonomije gospodarstva (KAG)

$$KAG = K \times O_u^{-1}$$

a odnosni tok

$$\Delta KAG = \Delta K \times \Delta O_u^{-1}$$

Pokazatelji autonomije i pokazatelji odnosnih tokova za gospodarstvo Hrvatske dani su u nastavku, a iznosi u brojniku i nazivniku izraženi su u mil. kn.

Za godinu 1997.

Za godinu 1998.

(a) Koeficijent autonomije aktive

$$KAA_{97} = 204.130 / 370.444 = 0,551$$

$$\Delta KAA_{97} = 2.246 / 46.874 = 0,048$$

$$KAA_{98} = 205.376 / 400.899 = 0,512$$

$$\Delta KPOUI_{98} = 1.246 / 30.455 = 0,041$$

(b) Koeficijent autonomije gospodarstva:

$$\begin{aligned} KAG_{97} &= 204.130 / 166.314 = 1,227 & KAG_{98} &= 205.376 / 195.523 = 1,050 \\ \Delta KAG_{97} &= 2.246 / 44.628 = 0,050 & \Delta KAG_{98} &= 1.246 / 29.209 = 0,043 \end{aligned}$$

Iz pokazatelja autonomije gospodarstva Hrvatske proizlazi da kod ukupnog stanja kapital pokriva ukupnu aktivu s prihvatljivih 55,1% u godini 1997., a 51,2% u godini 1998. No, pokazateljima autonomije toka ukazuju da prirast kapitala u odnosu na obveze iznosi 4,8% u godini 1997., a 4,1% u godini 1998.

Prijedlog restrukturiranja bilančnih vrijednosti u gospodarstvu Hrvatske

Iz obavljene analize proizlazi da su tokovi kod svih bilančnih kategorija u proučavanom razdoblju pozitivni. U navedenim godinama nastao je prirast vrijednosti bilance, i to 46.874 mil. kn, odnosno 14,26% u godini 1997. i 30.455 mil. kn, odnosno 8,22% u godini 1998. Prirast je financiran najvećim dijelom kratkoročnim obvezama (62%) i dugoročnim obvezama (32,39% - 33,88%) a samo simbolično vlastitim kapitalom (4,79% - 4,09%). Takva je struktura u izvorima financiranja neprihvatljiva, jer samo produbljuje ionako negativnu kratkoročnu i dugoročnu financijsku uravnoteženost. Takav neadekvatan odnos financiranja negativno se odrazio na agregirane bilančne kategorije, što proizlazi iz obavljene analize. Takav odnos dodatno opterećuje rezultat poslovanja gospodarstva financijskim rashodima, koji ne nalaze svoje opravdanje u odgovarajućem prirastu prihoda glavnih djelatnosti gospodarstva Hrvatske (Vidi: Zavod za platni promet: Informacija, Zagreb, 1999., str.16).

Ono što bi se moralo poduzeti u Hrvatskom gospodarstvu jest postupno povećanje udjela kapitala u pasivi bilance i ostvariti pokrivenost dugotrajne imovine. Takvo bi povećanje moralo ponajprije ostvariti racionalnijim i profitabilnijim poslovanjem (u godini 1997. ostvaren je gubitak od 904 mil. kn, a u godini 1998. ostvaren je također gubitak od 5.440 mil. kn. - (Vidi: Zavod za platni promet; Informacija, Zagreb 1999. str.16). Takav bi trend bio izraženiji u pokazateljima tokova koji bi u određenom broju godina imali svoj značajniji utjecaj i na pokazateljima ukupnog stanja.

Uz navedeno, potrebno je postupno smanjiti udio ukupnih obveza, a prije svega kratkoročnih u ukupnim izvorima financiranja gospodarstva Hrvatske. Takvo bi smanjivanje moralo doći do izražaja ponajprije u tokovima narednih godina, što bi se onda odrazilo i na ukupno stanje. Neprihvatljiv je takav prevladavajući tok prirasta kratkoročnih obveza u odnosu na dugoročne obveze, a pogotovo u odnosu na kapital. Takav je tok prije svega posljedica nelikvidnosti u gospodarstvu, ali i izbjegavanja da se riješe stvarni problemi.

Zaključak

U radu se pristupilo teoretskom postavljanju, razradi i analizi tokova bilančnih vrijednosti i tokova agregiranih kategorija u primjeru gospodarstva Hrvatske. Značaj koji imaju takva analiza i informacije koje se mogu dobiti izuzetno je važan za utvrđivanje stanja i za donošenje i usmjeravanje gospodarske politike, kako na makro - tako i na mikropodručje. Analiza tokova utvrđuje utjecaj gospodarskog djelovanja na pojedinim tokovima bilančnih kategorija i upotpunjuje analizu bilančnoga stanja.

Iz obavljene analize proizlazi da su tokovi kod svih bilančnih kategorija u proučavanom razdoblju pozitivni. U navedenim je godinama nastao prirast vrijednosti bilance, i to 46.874 mil. kn, odnosno 14,26% u godini 1997. i 30.455 mil. kn, odnosno 8,22% u godini 1998. Prirast je financiran najvećim dijelom kratkoročnim obvezama (62%) i dugoročnim obvezama (32,39% - 33,88%) a samo simbolično vlastitim kapitalom (4,79% - 4,09%). Takva je struktura u izvorima financiranja neprihvatljiva, jer samo produbljuje ionako negativnu kratkoročnu i dugoročnu financijsku uravnoteženost. Takav neadekvatan odnos financiranja negativno se odrazio na agregirane bilančne kategorije što proizlazi iz obavljene analize. Uz to, takav odnos dodatno opterećuje rezultat poslovanja gospodarstva financijskim rashodima, koji ne nalaze svoje opravdanje u odgovarajućem prirastu prihoda glavnih djelatnosti gospodarstva Hrvatske (Vidi: Zavod za platni promet: Informacija, Zagreb, 1999., str.16).

Tablica 2.

BILANCA GOSPODARSTVA HRVATSKE

u 000 kn

Red. broj	Bilančne pozicije	Stanje na dan 31.12.1996.	Stanje na dan 31.12.1997.	Stanje na dan 31.12.1998.
1.	Potraživanje za upisani a neuplaćeni kapital	298.249	387.763	341.599
2.	Dugotrajna imovina	225.239.264	241.087.049	253.909.205
3.	Kratkotrajna imovina:	97.452.584	121.454.827	135.390.959
	(a) Zalihe	31.431.766	36.148.036	38.786.594
	(b) Potraživanja	48.804.862	64.923.690	75.571.197
	(c) Financijska imovina	10.756.650	12.101.110	13.464.802
	(d) Novac na računu i blag.	6.459.304	8.281.989	7.568.365
4.	Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata potraživanja	1.553.363	1.647.934	2.137.798
5.	Gubitak veći od visine kapitala	4.075.720	5.866.464	9.119.001
6.	AKTIVA	328.619.180	370.444.037	400.898.562
7.	Kapital i rezerve	200.513.712	204.129.889	205.375.896
8.	Dugoročne obveze	30.337.622	44.145.134	54.461.905
9.	Kratkoročne obveze	92.834.987	116.021.629	134.147.452
10.	Odgodeno plaćanje troškova i prihodi budućeg razdoblja	4.932.859	6.147.385	6.913.309
11.	PASIVA	328.619.180	370.444.037	400.898.562

Izvor: Zavod za platni promet-Središnji ured Zagreb: Informacija, srpanj 1998., i lipanj 1999.

LITERATURA:

1. *Astolfi - Negri*: "Ragioneria ed economia aziendale 3", Casa editrice Tramontana, Milano, 1992.
2. *Barbieri Alfio*: "The financial efficiency of the economy of Croatia between 1993-1996", Papers ISDEE, Trieste, Novembre 1997.
3. *Barbieri Alfio*: "Računovodstvena analiza financijske sposobnosti poduzeća", Slobodno poduzetništvo, br. 8, Zagreb, travanj 1997.
4. *Mei, O. G.*: "Analisi di bilancio e sistemi di rapporti", Libreria Goliardica; Trieste, 1990.
5. Zavod za platni promet - Središnji ured Zagreb: Informacija, Zagreb, srpanj 1998. i lipanj 1999.

ACCOUNTING ANALYSIS OF INFLUENCES OF BALANCE CATEGORIES FLOWS TO FINANCIAL CONDITION IN ECONOMY OF CROATIA

Summary

This paper has accomplished the accounting analysis of balance flows of economy of Croatia. Development of balance categories represents a change of relating categories in particular period. The change can be positive or negative, depending upon whether relating category increased or decreased in observed period.

The performed analysis shows that flows of all balance categories in economy of Croatia are positive in observed period. The increase of positive balance categories is financed by increase of negative balance categories. However, it prevails in this financing the increase of foreign sources of financing with no proposition in adequate income increase of main economic activities in Croatia. Such inadequate relation of financing negatively reflected aggregated balance categories.

It can be concluded from the performed analysis that all balance categories flows in the observed period are positive. It appeared the following balance value increase, 46 874 million kuna or 14,26 percent in 1997 and 30 455 million kuna or 8,22 percent in 1998. The increase was mostly financed by short-term obligations (62 percent) and long-term obligations (32,39 percent – 33,88 percent), and only symbolically by own capital (4,79 percent-4,09 percent). Such structure of financing sources is unacceptable because it only intensifies already negative short-term and long-term financial balance.

Such inadequate relation of financing negatively reflected aggregated balance categories what results from performed analysis. Beside, such relation additionally burdens the result of business operation of economy with financial expenditures, which are not justified in corresponding income increase of main economic activities of Croatia.